

SAMMANFATTNING:

Sedan den salafi-jihadistiska terrorrörelsen Islamiska staten (IS) utropade sitt kalifat har också behovet av olika typer av stöd till samhällsbygget ökat. Som en följd har den västerländska rekryteringen till rörelsen eskalerat, däribland återfinns även kvinnor. Fastän rapportering visar på ökad västerländsk kvinnlig närvaro i Islamiska staten är kunskaperna om och det förebyggande arbetet mot den kvinnliga rekryteringen fortfarande mycket begränsade i Sverige. Kvinnlig extremism i våldsbejakande miljöer fortsätter att lysa med sin frånvaro i den svenska debatten. Detta trots att forskning visar att kvinnliga IS-anhängare, liksom männen, utgör ett potentiellt säkerhets-hot. En fortsatt åsidosättande inställning gentemot kvinnors roll i IS riskerar att få allvarliga följder.

Svenska kvinnor i Islamiska staten: ett underskattat hot?

AV: JESSICA KATZ

Inledning

Islamiska statens (IS)¹ frammarsch har inneburit en ny tid i jihadistisk terrorism, både vad gäller militära framgångar, propagandaspridning och rekryteringsvidd. IS har lyckats attrahera ett större antal utländska stridande än tidigare liknande konflikter. Den svenska migrationen till IS är den största i Norden sett till antalet individer och bland de största i Europa i relation till befolkningsantal.² Inströmningen av västerländska resenärer anses främst vara en följd av att

IS ledare Abu Bakr al-Baghdadi i juni 2014 utropade ett kalifat (en islamisk stat), för vilken en större mångfald av individer med olika yrken och roller i samhället behövs. I kalifatet är det inte längre bara krigare som eftertraktas, utan även kvinnor lockas in med löften om att få en central roll i den nya utopiska Islamiska staten.

På senare tid har mycket kraft lagts på hur man ska arbeta förebyggande för att stävja förekomsten av våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige – särskilt vad gäller terrorresor till Islamiska statens territorier. Dock har detta arbete bedrivits med obefintlig eller bristfällig insikt i vad svenska kvinnors anslutning till terrorrörelsen innebär. I och med bildandet av kalifatet har rekryteringen av västerländska kvinnor eskalerat. Den svenska säkerhetspolisen (Säpo) talar om cirka

30–40 bekräftade fall av unga svenska kvinnor som rest till Islamiska staten. Liksom för de manliga IS-resenärerna är dock risken för ett omfattande mörkertal stor.

Säpo har i flera intervjuer konstaterat att kvinnorna inte ses som ett säkerhetshot mot Sverige eller andra länder då de endast har stödjande funktioner inom rörelsen. Därför saknas uppföljning av de kvinnor som anslutit sig till IS.³ I samma anda fokuserar svenska beslutsfattare och myndigheter nästan uteslutande på kvinnlig rekrytering som ett resultat av löften om att bli en ”jihadbrud” (det vill säga fru till en krigare).

Detta resonemang bortser från befintlig forskning inom ämnet som visar att även kvinnorna bör antas ha

¹ Det finns många benämningar för terrorrörelsen, som *Islamiska staten i Syrien och Irak* (ISIS) och *Islamiska staten i Irak och Levanten* (ISIL), men för enkelhetens skull används i den här rapporten namnet *Islamiska staten* (förkortat: IS), också kallat *Daesh* på arabiska.

² Peter R. Neumann (2015).

³ Andreas Örwall Lovén (2015) m.fl.

en ökad intention och förmåga att utgöra ett terrorhot i sina hemländer och utomlands. Den felaktiga bilden av kvinnlig rekrytering till extremistmiljöer i Sverige försvårar en ökad förståelse för Islamiska statens attraktionskraft och bidrar till en förvrängd bild av utvecklingen av islamistisk terrorism över tid.

Denna rapport syftar till att belysa bredden i Islamiska statens rekrytering och den eskalerande trenden av kvinnlig extremism inom rörelsen utifrån existerande forskning inom området. Trots att informationen om kvinnlig anslutning till IS är knapphändig kan vissa tendenser i de europeiska länderna skönjas. Den första delen av rapporten problematiserar kvinnlig rekrytering till Islamiska staten med avstamp i den forskning som hittills gjorts. Den andra delen skildrar fenomenet utifrån ett svenskt perspektiv med fokus på befintliga och föreslagna åtgärder.

Detta resonemang bortser från befintlig forskning inom ämnet som visar att även kvinnorna bör antas ha en ökad intention och förmåga att utgöra ett terrorhot i sina hemländer och utomlands.

DEL 1: VÄSTERLÄNSK KVINNLIG REKRYTERING TILL ISLAMISKA STATEN

Islamiska statens kvinnliga rekryter från väst

Kunskapen om kvinnors roller i terrorrörelser i allmänhet, och deras betydelse i Islamiska staten i synnerhet, är begränsad. Det gör att förekomsten av frivilliga unga kvinnor som dras till Islamiska staten av politisk och/eller religiös övertygelse verkar främmande för många. Då arbetet mot våldsbekämpande extremism hittills fokuserat främst på mäns radikaliserings har det visat sig svårare att i tid upptäcka och bemöta indikationer på att unga flickor håller på att radikaliseras. Enligt forskare från *Institute for Strategic Dialogue* (ISD), en tankesmedja baserad i London som arbetar mot terrorism i en europeisk kontext, har följden blivit att det finns en förenklad syn på kvinnornas anslutning som uppfattas som mindre radikal.

Ungefär 20 000 utländska stridande, varav cirka 4 000 från Västeuropa, beräknas ha tagit sig till Syrien för att delta i stridigheterna. Bland dessa antas den stora majoriteten strida för Islamiska staten. Vid jämförelser med andra liknande konflikter, som Afghanistan på 1980-talet, är de utländska stridande som i dag reser till rörelser som IS historiskt många.⁴ Tio

till femton procent av de västerländska utländska stridande – ungefär 550 individer – beräknas vara kvinnliga migranter, så kallade *muhajirah*, från västerländska länder.⁵

Bland de kvinnliga rekryterna från väst är majoriteten ungdomar och unga vuxna i åldrarna 15–25 från Frankrike och Storbritannien.⁶ En del kommer med familj eller i sällskap av en man, men ett stort antal unga kvinnor kommer även på eget bevåg men med stöd från rekryterare.

Kvinnor som rest till Islamiska staten från europeiska länder

Sverige	30–40 (150–300)
Storbritannien	100 (700)
Frankrike	70 (1 200)
Tyskland	40 (500–600)

Faktaruta 1: Antal bekräftade fall av kvinnliga rekryter till Islamiska staten, inom parentes presenteras det totala antalet kvinnor och män som bekräftats från respektive land.⁷

⁵ Erin Marie Saltman och Melanie Smith (2015), *The Economist* (2015).

⁶ Rafia Zakaria (2015); Erin Marie Saltman och Melanie Smith (2015); Edwin Bakker och Seran de Leede (2015).

⁷ Säkerhetspolisen, Tyska underrättelsetjänsten (BFV); Zakaria (2015); Neumann (2015); Saltman och Winter (2015) m.fl.

⁴ Peter R. Neumann (2015).

Forskare från ISD:s Women and Extremism (WaE) program bekräftar att kvinnorna, likt de manliga rekryterarna, har varierande bakgrunder vad gäller ålder, härkomst, etnicitet, familjrelationer och grad av religiös tro och kunskap.⁸ Däremot har många av de hittills bekräftade kvinnliga rekryterarna, till skillnad från den stereotypa bilden av (manliga) individer i riskzonen för radikaliseringskommit från relativt bra socio-ekonomiska förhållanden och ofta med bra studieresultat. Studier visar också att radikaliseringsgraden bland kvinnorna i Islamiska staten är lika hög och att kunskapen om religion och konflikten i området minst lika bristfällig som för de manliga rekryterarna.

Under början av 2015 har ISD tillsammans med *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence* (ICSR), ett Londonbaserat institut för forskning om radikaliserings och politiskt våld, gett ut två rapporter om västerländsk kvinnlig rekrytering till Islamiska staten. Dessa skildrar de riktade budskapen som lockar kvinnor, samt resan till, och livet inom, Islamiska statens territorier utifrån

Tio till femton procent av de västerländska utländska stridande beräknas vara kvinnliga migranter.

⁸ Erin Marie Saltman och Melanie Smith (2015), s. 69.

kvinnornas perspektiv.⁹ Utöver ett antal kortare rapporter finns relativt begränsad forskning och uppföljning i ämnet.

Push-pullfaktorer, identity politics och propagandan som radikaliserar kvinnor

Framgångsrik rekrytering inbegriper så kallade *push-pullfaktorer*, det vill säga drivkrafter och dragningskrafter, vilka föranleder en individs anslutning till extremistiska rörelser. Så kallade "push"-faktorer tenderar att göra en person mer sårbar, och därmed mer mottaglig för propaganda, medan "pull"-faktorer leder till indoktrinering till den ideologiska verkligheten som propageras. ISD har kartlagt bakgrundsfaktorer som underlättar processen som sedan kan leda till migration för kvinnliga rekryter till IS. Forskarna pekar på framför allt tre drivkrafter som kan påverka en kvinnlig rekryt: känslan av socialt och/eller kulturellt utanförskap, uppfattningen att muslimer runt om i världen blir förföljda och diskriminerade samt att det saknas internationella åtgärder mot den upplevda förföljelsen. Bland de faktorer som får rekryterarna att dras till rörelsen antas idealistiska mål om religiös plikt och byggandet av den

⁹ Rapporterna *Becoming Mulan? Female Western Migrations to ISIS* och *'Till Martyrdom Do Us Part' Gender and the ISIS Phenomenon*.

utopiska, icke-diskriminerande staten, känslan av tillhörighet och systerskap samt en romantiserad bild av upplevelsen vara de främsta.¹⁰

Rekryteringen till Islamiska staten sker utifrån ett fokus på identitet och tillhörighet.¹¹ I krig innehar kvinnor ofta rollen som bärare av kollektiva sociala, kulturella och religiösa ideal då de för vidare samhällets normer och värderingar, inte minst till sina barn och andra anhängare.¹² Således kan kvinnor även tänkas utgöra viktiga delar i identitetsbyggandet för den Islamiska staten och för dess framtida expanderings.

Föreställningen om att den nya staten erbjuder en annan verklighet för muslimska troende än den upplevda diskrimineringen i västerländska länder är en viktig källa till radikaliserings.¹³ Forskare pekar på en romantiserad bild av livet inom Islamiska statens territorier, i en politiskt och religiöst renad islamisk stat, som en viktig faktor till radikaliserings. Kvinnospecifik propaganda fokuserar på bilder av kvinnliga migranter som känner gemenskap och tillhörighet till gruppen tack vare fungerande äktenskap och

¹⁰ Erin Marie Saltman och Melanie Smith (2015), s. 13; Magnus Ranstorp et al (2015), s. 14.

¹¹ Nimmi Gowrinathan (2014); Carolyn Hoyle et al (2015); Shiraz Maher (2015).

¹² Swati Parashar (2015); Naureen Chowdhury Fink et al (2013), s. 4, m.fl.

¹³ Rafia Zakaria (2015); Erin Marie Saltman och Melanie Smith (2015) m.fl.

ISLAMISKA STATEN

- utgår från en ortodox gren av Sunni-islam som kallas för Salafi-Jihadism och innebär en återgång till den "rena" islam och en expansion av den Islamiska staten med våld.
- har en ledare vid namn Abu Bakr al-Baghdadi som utropade ett kalifat (en islamisk stat) från Raqqa (huvudstaden) till Mosul i slutet av juni 2014; al-Baghdadis predikan gav upphov till en större tillströmning av utländska rekryter för uppbyggandet av staten.
- försöker etablera en islamisk stat utifrån 1600-talsmodell där slaveri, korsfästelse och halshuggningar var vanliga medel mot fiender.
- ser framför allt shiiter, yazidier, kristna, och Bashar al-Assad-anhängare, som kuffar (otroende) eller "inre fiender" i muslimska stater.
- tror på en apokalyptisk världsbild där endast troende enligt Islamiska statens lära kommer att belönas efter världens ände.
- förfogar över ett uppskattningsvis 270 000 kvadratkilometer stort territorium (motsvarande ett större område än Storbritannien) och en befolkning på minst sex miljoner människor.

Wood (2015) och Ohlsson (2015)

systemer i den nya staten. Samtidigt skildras en verklighet som inte är så främmande för de västerländska rekryterna; i propagandan blandas bilder av kvinnor som utför hushållsarbete och äter Nutella med bilder av kvinnor som är tungt beväpnade och håller avhuggna huvuden. Propagandan hänvisar på så sätt till kvinnornas centrala funktioner i en verklighet där kvinnorna har aktiva och operativa roller i samhället.

En islamistisk feminism?

Forskare och journalister från väst tenderar att ifrågasätta frivillig kvinnlig rekrytering till Islamiska staten med utgångspunkt i att kvinnorna från västvärlden är relativt jämställda. En vanlig fråga i de artiklar som belyser kvinnlig rekrytering till Islamiska

staten är varför dessa kvinnor avsiktligt skulle byta bort friheten i sina hemländer mot ett uppenbart förtryck i Islamiska staten, särskilt utan att tvingas eller luras till det av (manliga) utomstående.¹⁴ Dessa skildringar missar det faktum att många kvinnliga rekryter uppfattar vardagen i Islamiska staten som mer jämställd än vad de är vana vid eftersom muslimska kvinnor i väst ofta lever i traditionella miljöer och med en känsla av att framför allt deras religiösa identitet hotas av majoritetssamhället. På så sätt blir valet att ansluta sig till IS samt livet i den nya staten ett steg mot ökat självbestämmande över sitt liv, vilket forskare på

¹⁴ Detta är en vanlig frågeställning som tas upp i flera artiklar som belyser ämnet, som Andreas Örwall Lovén (2015), Anne Aly (2015) och Rafia Zakaria (2015) m.fl.

kvinnlig rekrytering också menar är en del av övergången från ungdom till vuxenlivet för många unga kvinnor.¹⁵

Kvinnan har en påtaglig uppgift i att säkerställa kalifatets framtid. Till skillnad från andra al-Qaida-inspireerade rörelser inkluderas kvinnorna i större utsträckning i Islamiska staten på grund av dess fokus på att skapa och upprätthålla en stat.

I IS är följandet av det man uppfattar vara en genuin islamisk lära central. Denna predikar att kvinnor och män kompletterar varandra och att jämställdhet mellan könen inte ska förspåkas. I stället anses anhängare av jämställdhet som fiender till rörelsen. Därigenom kan kvinnor segregeras från män och ändå inneha en framstående ledarroll (visserligen i andra sammanhang än män) samtidigt som kvinnliga rekryter kan uppfatta sig själva som frigjorda från västs förtryck av muslimer i allmänhet och kvinnliga muslimer i synnerhet.

Enligt Ola Saleh, tidigare projektledare för Sy.realize¹⁶ och nuvarande rådgivare åt bland annat myndigheter

¹⁵ Rafia Zakaria (2015); Nimmi Gowrinathan (2014); Erin Marie Saltman och Melanie Smith (2015), s. 16.

¹⁶ Sy.realize var en verksamhet som bedrevs av Fryshuset med syfte att stödja oroliga och drabbade familjer till individer som radikaliserats inom våldsbejakande islamistisk-extremistiska rörelser, som IS. Mer ingående beskrivning kommer att presenteras i nästa sektion, *Sveriges arbete mot våldsbejakande islamistisk extremism*.

Mansdominerade och kvinnoförtryckande extremistiska rörelser tenderar att integrera kvinnor för mer operativa funktioner av strategiska skäl, inte för att de strävar efter jämställdhet mellan könen.

i frågor om våldsbejakande extremism, handlar IS inställning till kvinnor om ett slags "gender pragmatism" – det vill säga ett strategiskt och pragmatiskt utnyttjande av kvinnor i extremistmiljöer. Mansdominerade och kvinnoförtryckande extremistiska rörelser tenderar på så sätt att integrera kvinnor för mer operativa funktioner av strategiska skäl, inte för att de strävar efter jämställdhet mellan könen.¹⁷

Kvinnornas liv i Islamiska staten

För att säkerställa kalifatets framtid krävs allt från traditionellt kvinnliga hushållssysslor till en växande operationell närvaro från kvinnornas sida. På det sättet har kvinnor dels den primära rollen som mor och hustru till krigare, dels den sekundära i att säkerställa statens välfärd.¹⁸

I enlighet med Islamiska statens lära är giftermål centralt, varför kvinnorna blir bortgifta snarast möjligt efter sin ankomst eller efter att de

blivit martyrfruar. De kvinnor som ännu inte gifts bort måste stanna på ett slags hostel kallat *maqar* där de får gratis uppehälle, mat och ett månatligt bidrag. I dessa faciliteter bevakas kvinnorna dag och natt för att kontrollera att de tar till sig IS doktriner och förhåller sig till dess regler. Följaktligen begränsas kvinnornas rörelsefrihet, särskilt om de är ogifta. En stor del av kvinnors närvaro, särskilt för tillfångatagna yazidiska och kristna kvinnor, består av sexuell exploatering med tvångsgiftermål, tvångskonvertering och sexuellt slaveri.

Även om flera källor pekar på att kvinnorna antar traditionella roller som fruar och mödrar till krigare erbjuder Islamiska staten även andra uppgifter till de kvinnliga rekryterna. Kvinnorna uppfyller ett stort antal funktioner, däribland som rekryterare av andra kvinnor, propagandaspridare, polis inom kvinnliga brigader, arbetare inom underrättelseverksamhet och logistik, förmedlare av välfärdstjänster samt vid behov som allmän resurs för krigare. Dessutom uppmuntras kvinnor som inte av olika skäl väljer att avresa till IS territorier att stödja verksamheten genom våldsdåd i sina hemländer.¹⁹

Inom IS har det också skapats ett antal verksamheter som endast tillåter kvinnligt deltagande. Bland annat startades *Umm Al-Rayan*, en kvinno-

brigad med ansvar över kontroll av motståndsmän till Islamiska staten. Denna bildades efter att män förklätt sig till kvinnor i heltäckande slöja för att undvika IS-inspektioner. I samband med övertagandet av staden Raqqa i Syrien skapades den kvinnliga *al-Khansaa*-brigaden med uppgift att verka som en sedlighetspolis för att förhindra kvinnor från att frångå Islamiska statens restriktioner. Vidare startades ett institut för kvinnors indoktrinering i den nya staten – *al-Zawra*-skolan. Institutet undervisar kvinnor i hushållsarbete, första hjälpen, islam och Sharialagar, vapenträning samt i användning av sociala medier och datorprogram. *Al-Zawra* uppmuntrar även kvinnorna att hålla sig fysiskt tränade i de fall de skulle behövas för krigföring.²⁰ Med sådan kunskap stärks kvinnorna i sitt arbete med rekrytering av andra kvinnor, vilket främst sker via sociala medier.

Trots att Islamiska staten officiellt förbjuder kvinnor att delta i stridigheter visar flera av dess västerländska kvinnliga migranter en vilja att strida. Det har även förekommit uppgifter

Dessutom uppmuntras kvinnor som inte av olika skäl väljer att avresa till IS territorier att stödja verksamheten genom våldsdåd i sina hemländer.

¹⁷ Intervju med Ola Saleh, 2015-07-15.

¹⁸ Sara Mahmood (2015); Carolyn Hoyle et al. (2015)

¹⁹ Benedetta Argentieri (2015); Carolyn Hoyle et al (2015) m.fl.

²⁰ Vocativ (2014).

som tyder på att kvinnor, om än i relativt liten utsträckning, börjat delta i stridigheter.²¹ Det har också visat sig att de kvinnliga nätverken inom IS tillåter att kvinnor har olika mycket makt och tillgång till information beroende på deras makars ställning inom rörelsens hierarki. Fruar till män med högre befattningar inom Islamiska staten har tillgång till information om operationer och rörelsens verksamhet.²²

Emellertid är vardagen för Islamiska statens västerländska kvinnor kantad av livsavgörande händelser och utmaningar. Dels är kvinnorna tvungna att förhålla sig till strikta regler som förordar att de måste bära heltäckande slöja och inte får gå hemifrån utan en man, dels innebär livet i den nya staten särskilda utmaningar för kvinnorna då de gifts bort, föder och uppfostrar barn, samt upplever tragedier som att förlora ett barn eller en man. Ett stort problem, menar forskare från ISD, är att de västerländska kvinnorna inte verkar integreras med lokalbefolkningens kvinnor eller de migranter som kommer från länder i regionen. I stället skapas ett segregerat samhälle där västerländska kvinnor diskrimineras och särbehandlas, bland annat under sjukhusbesök som inbegripit vård vid förlossning.

²¹ Carolyn Hoyle et al (2015), s. 31-33; Benedetta Argentieri (2015).

²² Nancy A. Youssef och Shane Harris (2015).

I ISD:s rapporter understryks även faktumet att i de fall där förstäelse, vård och stöd inte erbjuds vid traumatiserande eller tragiska händelser kan kvinnorna antingen bli än mer troende och stanna alternativt överväga att återvända till sina hemländer.²³ Dock menar Erin Marie Saltman, senior forskare vid ISD, att återvändande är mycket svårare för kvinnor än män. Detta beror till viss del på att kvinnornas pass konfiskeras och förstörs vid ankomst samt på att kvinnorna inte får gå ut utan tillstånd av en manlig beskyddare eller i sällskap av en manlig övervakare.²⁴

Fruar till män med högre befattningar inom Islamiska staten har tillgång till information om operationer och rörelsens verksamhet.

Kvinnliga rekryter till IS: ett underskattat hot?

Enligt genusforskare finns en tendens att ge en missvisande bild av kvinnlig extremism inom traditionell terrorismforskning; problemet anses ligga i att forskningen i mångt och mycket har fokuserat på kvinnor som fredligare än män och att de därmed har forcerats in i extremismmiljöer.²⁵

²³ Carolyn Hoyle et al (2015); Erin Marie Saltman och Melanie Winter (2015).

²⁴ Erin Marie Saltman (2015).

²⁵ Caron Gentry och Laura Sjoberg (2015); Anne Aly (2015) m.fl.

Således har forskningen gjort gällande att kvinnor är offer snarare än förövare, vilket föranlett att kvinnor inte miss-tänkts för terrorverksamhet. I tidigare konflikter har det emellertid visat sig att kvinnliga rekryter blivit allt mer radikaliserade och våldsbejakande i och med en anslutning till terrorrörelser. Historiskt sett har kvinnor använts som självmordsbombare, bland annat för att kvinnor inte antas vara del av terroriststämplade rörelser, vilket gör det lättare att gå obemärkt genom olika typer av kontroller.

Mot bakgrund av kvinnors historiska delaktighet i terrorhandlingar finns en påtaglig risk att kvinnor uppmunt-rar sina systrar och bröder i rörelsen som ännu inte migrerat till IS territorier att begå våldsdåd i sina hemländer. Det största hotet västerländska kvinnliga migranter utgör, enligt forskare från ISD, är som inspirationskällor – dels för framför allt nya kvinnliga migranter till Islamiska staten, dels för eventuella attacker i väst. Dock formar krigserfarenheterna på samma sätt som för män även kvinnornas avsikt och förmåga att utgöra ett potentiellt terrorhot om de återvänder till sina hemländer.²⁶ Kvinnliga självmordsbombare har förekommit bland annat inom svarta änkorna i Tjetjenien, Hizbollah samt den militanta gruppen Tamilska tigrarna i Sri Lanka. Med en traditionell syn på kön i arbetet mot våldsbejakande islamistisk extremism

²⁶ Carolyn Hoyle et al (2015).

Forskningen har gjort gällande att kvinnor är offer snarare än förövare, vilket föranlett att kvinnor inte misstänkts för terrorverksamhet.

riskerar kvinnors inflytande inom och betydelse för rörelser som Islamiska staten att underskattas.

På senare tid har fler röster höjts om att en mer rättvisande skildring av kvinnlig extremism krävs för en ökad förståelse för Islamiska statens attraktionskraft och potentiella terrorhot mot västerländska länder. Professor Anne Aly, verksam vid Perth Curtin University i Australien inom studier av terrorism och våldsbejakande extremism, menar att västs stereotypa bild av den förtryckta muslimska kvinnan fortsätter att definiera hur vi ser på kvinnorna som ansluter sig till Islamiska staten. För att förebygga och motverka våldsbejakande islamistisk extremism bland kvinnor måste man därför först se kvinnorna som aktörer som självmant väljer att ingå i terroriströrelsen.²⁷ Även Ola Saleh anser att det behövs en ”gender-sensitive”-analys²⁸ baserad på könssegregerad datainhämtning för att möjliggöra en utvärdering av hur genus påverkar extremismmiljöer och den kvinnliga extremismen i stort.

DEL 2: VAD GÖRS ÅT KVINNLIG REKRYTERING I SVERIGE?

Den svenska rekryteringen till Islamiska staten

Enligt Säpo har uppemot 300 personer rest till Syrien för att kriga för al-Qaida-inspireerade rörelser som Islamiska staten, varav den officiella siffran för de kvinnliga motsvarigheterna är 30–40 individer. Terrorismforskaren Magnus Ranstorp menar emellertid att det kan röra sig om uppemot 50 kvinnliga rekryter som rest från Sverige.²⁹ Dessutom har fältarbetare konstaterat att antalet kvinnor och minderåriga som reser till Islamiska staten från Göteborg är på väg att överstiga de vuxna manliga resenärerna.³⁰

Inrikesminister Anders Ygeman (S) påpekade i juli 2015 att den svenska rekryteringen omfattar cirka tio nya bekräftade resande per månad.³¹ Sannolikheten är stor att det finns ett betydande mörkertal både avseende kvinnliga och manliga rekryter.

Sveriges arbete mot våldsbejakande islamistisk extremism

De senaste åren har debatten gått varm om hur man ska bemöta individer (läs: unga män) som reser eller har rest till terroriststämplade organisationer, framför allt till Syrien. Sveriges demokratiarbete har inriktats på att förebygga och motverka våldsbejakande extremism med utgångspunkt i Sveriges tre största våldsbejakande extremistmiljöer: höger-, vänster-autonom och islamistisk extremism. Högerextremism har dock fått stor uppmärksamhet vad gäller insatser och åtgärder då dessa rörelser historiskt varit störst i Sverige bland extremistmiljöerna. Emellertid konstaterade Säpo redan i oktober 2010 att det föreligger ett ökat terrorhot från islamistiska rörelser mot svenska mål, vilka också anses vara det främsta terrorhotet mot Sverige i dag.

VÅLDSBEJAKANDE ISLAMISTISK EXTREMISM

Utifrån en regeringstillsatt rapport definierade Säpo 2010 våldsbejakande islamistisk extremism som ”sådan säkerhetshotande verksamhet som motiveras med islamistiska argument och som ytterst syftar till att med stöd av våld eller hot om våld förändra ett samhälle i odemokratisk riktning.”

(Säkerhetspolisen, 2010, s. 9)

²⁷ Anne Aly (2015); Amanda Taub (2015).

²⁸ Intervju med Ola Saleh, 2015-07-15.

²⁹ Maria Trägårdh et al (2015).

³⁰ Magnus Ranstorp et al (2015), s. 12.

³¹ Europahuset (2015).

Som svar på det ökade terrorhotet mot Sverige har flera åtgärder vidtagits. Nedan följer några av de viktigaste som tillkommit under 2014–2015:

- **Den förra regeringen** utnämnde i juli 2014 Mona Sahlin till nationell samordnare mot våldsbejakande extremism med uppdrag att stärka och stödja lokalt arbete. Sedan dess har Sahlin rest land och rike runt för att övertyga kommunpolitiker om att anta strategier och verka för ökad samordning i arbetet med att motverka att individer radikaliserar.
- **Under sommaren 2014** till slutet av året fanns en verksamhet inriktad på att verka förebyggande och motverkande mot terrorresor, *Sy.realize*. *Sy.realize* startades av Fryshuset i Stockholm med syftet att via en hjälptelefon stödja anhöriga och yrkesverksamma som möter ungdomar som uppvisar tecken på att stödja islamistisk terrorism. Verksamheten lades dock ner i december 2014 på grund av underfinansiering.
- **Den ny tillträdde regeringen** beslutade i december 2014 att tillsätta en särskild utredning för att se över behovet av lagändringar för att förhindra och bekämpa terrorism. Utredningen om genomförande av vissa straffrättsliga åtaganden för att förhindra och bekämpa terrorism (SOU 2015:63) presenterade i juni i år förslag om att resor som avses för terrorism och mottagande av utbild-

ning för särskilt allvarlig brottslighet ska kunna bestraffas enligt den så kallade rekryteringslagen.

- **Demokratiminister Alice Bah Kuhnke** har deklarerat att regeringen under 2015 kommer att satsa fem miljoner i insatser till organisationers och kommuners arbete mot våldsbejakande extremism samt att en handlingsplan mot utländska stridande planeras.
- **Regeringen har under sommaren 2015** beslutat om ytterligare uppdrag till kriminalvården att stävja radikaliserings i fängelsemiljöer samt ett uppdrag till myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF) att utveckla ett genusperspektiv inom arbetet mot våldsbejakande extremism (Ku2015/01868/D).
- **Vid rapportens skrivande** har regeringen beslutat inrätta en nationell stödtelefon för anhöriga till individer som har radikaliserats eller riskerar att radikaliserar och ansluta sig till en våldsbejakande extremistmiljö.

Trots de insatser som omnämnts ovan har Sverige, i jämförelse med sina europeiska grannländer, fortfarande ett relativt outvecklat förebyggande arbete mot extremism, menar framstående forskare vid Centrum för Asymmetriska Hot- och Terrorismstudier (CATS) på Försvarshögskolan.³²

³² Magnus Ranstorp et al (2015).

Brister i de svenska åtgärderna

Med utgångspunkt i nuvarande åtgärder har Sverige en alltför generell ansats mot islamistisk extremism. Enligt forskare vid CATS saknas ”konkreta och strukturerade insatser för att specifikt förebygga och motverka våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige”.³³

Ett betydande problem med regeringens uppdrag och satsningar på kommunerna är att de inte fokuserar på att öka kunskapen specifikt om islamistisk extremism eller det ökande antalet kvinnliga rekryter till islamistiska rörelser. Förslagen är i stället mer generella i sin ansats, och riktar in sig på olika former av våldsbejakande extremism, inklusive den som kommer från vänsterautonoma och högerextrema miljöer. Illustrerande exempel på detta går att finna i tidigare förslag till handlingsplaner och strategier som presenterats av Örebro kommun och Stockholms stad.

Stockholms stads strategi mot våldsbejakande extremism kritiserades bland annat för bristande tydlighet i det hot som våldsbejakande islamistisk extremism utgör. Enligt strategin definierades i stället hotet som ”att med våld hindra andras demonstrations- eller åsiktsfrihet, hot och våld mot meningsmotståndare eller hets mot folkgrupp”.³⁴

³³ Ibid, s. 8.

³⁴ Stockholms stads strategi mot våldsbejakande extremism, maj 2015.

Bristen på konkretion beträffande islamisk extremism i dokumentet, som också fick kritik på en rad andra områden och småningom drogs tillbaka, var genomgående.

Liknande kritik går att rikta mot regeringsuppdraget som har getts till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor (MUCF). Uppdraget tar avstamp i att utveckla ett genusperspektiv på det förebyggande arbetet utifrån ett fokus på de mansdominerade normer, värderingar och attityder som präglar de våldsbejakande extremistiska miljöerna i Sverige. Även detta uppdrag riskerar att bli alltför generellt för att vara relevant för bekämpningen av vare sig islamistisk extremism i bredare mening eller för arbetet mot radikaliserings av kvinnor till IS.

Sverige har, i jämförelse med sina europeiska grannländer, fortfarande ett relativt outvecklat förebyggande arbete mot extremism.

Den svenska synen på kvinnlig rekrytering till Islamiska staten

Sommaren 2014 började forskare uppmärksamma att det även sker en organiserad kvinnlig rekrytering till Islamiska staten från Sverige. Utgångspunkten då, men även nu, är att kvinnorna som rest har som främsta

uppgift att uppta en ”stödande roll” genom att gifta sig med krigare, arbeta humanitärt och med administrativa sysslor.³⁵

Tidigare bedömningar av säkerhetsläget beträffande våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige har gjort gällande att det finns en säkerhetspolitisk åtskillnad mellan kvinnor och män. Exempelvis har det i regeringens handlingsplan mot våldsbejakande extremism hävdats att kvinnor i våldsbejakande islamistiska miljöer inte utgör en del av ”den direkt säkerhetshotande verksamheten.”³⁶ Säpo har framhävt att kvinnors deltagande i islamistiska extremistmiljöer kan vara svår att bedöma och att kvinnorna inte mottar militär utbildning, varför uppsökningsverksamheten i stället fokuserats på misstänkta och bekräftade manliga IS-anhängare.³⁷

Den nationella samordnaren Mona Sahlin följer Säpos linje när hon beskriver kvinnornas val till avresa som ett resultat av att ha blivit lurade till verksamheten för stödfunktioner eller för att giftas bort. Vad gäller drabbade familjer menar Sahlin att det, förutom en förtvivlan över att en dotter avrest, finns en skam över att just unga flickor reser på grund av en utbredd oförstå-

else för kvinnors roll inom Islamiska staten.³⁸

Kontentan är att eftersom kvinnor som är sårbara för radikaliserings inte utgör en särskild målgrupp för myndigheter och civilsamhällets våldsförebyggande verksamheter finns det i dagens läge inga riktade insatser mot kvinnlig rekrytering till Islamiska staten i Sverige.

Förslag på åtgärder

Förslagen nedan riktar sig till en mängd olika aktörer (som stat, kommuner, civilsamhället och privata aktörer); detta med utgångspunkt i att arbetet mot våldsbejakande islamistisk extremism är krävande och fordrar resurser från samtliga krafter i samhället.

1. *Stärk arbetet mot våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige på nationell nivå och bredda bevakningen av potentiella rekryter.* Bevakningen av västerländska rekryter till Islamiska staten bör utökas till att omfatta både potentiella manliga och kvinnliga rekryter. Så kallad outreach (stöddverksamhet) bör inrättas för att stödja särskilt drabbade kommuner och samhällen, och på så sätt nå ut till potentiellt sårbara individer.
2. *Skapa motberättelser (så kallade counter-narratives) för en kvinnlig publik.* Arbetet mot våldsbejakande islamistisk extremism är i behov av ”counter-narratives”, det vill säga

³⁵ Karin Wettre (2014); Sveriges Radio (2015).

³⁶ Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism (Skr. 2011/12:44), s. 16.

³⁷ Anders Örwall Lovén (2014).

³⁸ Mona Sahlin i Agenda, 24 maj 2015; Sveriges Radio (2015).

alternativa berättelser som falsifierar den världsbild som Islamiska staten och liknande organisationer förespråkar. Både regering, civilsamhällsorganisationer och privata aktörer bör stå för denna verksamhet. Här är det viktigt att skapa motberättelser som är särskilt relevanta för den kvinnliga publiken. I dessa berättelser måste konkreta händelser i Islamiska staten skildras som motbevisar den propaganda som organisationen själv sprider.³⁹

3. *Utveckla ett anhängigtöd med utgångspunkt i kvinnliga exempel.* Anhörigtöd har visat sig vara centralt för att motverka tillströmningen av nya rekryter till IS. Exempel på de framför allt unga kvinnor som hittills

³⁹ För att skapa motberättelser kan med fördel inspiration från andra länder, som Storbritannien, USA och Tyskland, hämtas. Några exempel på fungerande verksamheter som arbetar utifrån motberättelser inkluderar bland annat karaktären "Abdullah X" som en tidigare islamistisk extremist från Storbritannien skapat utifrån sin egen historia och motkampanjen *HopeNotHate* som stödjer anti-fascistiska rörelser i Storbritannien att motarbeta rasism med fredliga metoder. I USA startades ett centrum för strategisk kommunikation mot terrorism, *Center for Strategic Counter-Terrorism Communications (CSCC)*, 2010 som arbetar med att ge korrekt information om landets utrikespolitik och att motarbeta propaganda från islamistiska extremistgrupper. Vidare har *Exit Deutschland* använt en framgångsrik t-shirt-kampanj för att uppmuntra nynazister att hoppa av.

har rest till Islamiska staten tyder på att indikationerna på radikaliserings och beslutet om att migrera inte är desamma som för de flesta unga män som reser. Därför måste fler drabbade familjer uppmuntras till att berätta sina historier.

4. *Stärka kvinnor för att upptäcka, förebygga och motverka tecken på radikaliserings.* I flera asiatiska länder, som Indien, Indonesien och Tadjikistan, har det startats "Mothers schools" som arbetar med att stärka mödrar till ökat självförtroende och kompetens att bemöta sina barn som visar på tecken mot radikaliserings till våldsbejakande extremistiska rörelser.⁴⁰ I Europa har Mothers schools-modellen lanserats i Österrike och kommer även att startas i Belgien som ett svar på den ökade tillströmningen av utländska stridande som reser till Islamiska staten. Den nationella samordnaren i Sverige bör uppmuntra detta initiativ nationellt och lokalt i Sveriges kommuner.
5. *Utveckla ett avhoppstöd med inriktning på våldsbejakande islamistisk extremism.* Sverige har framför allt erfarenhet av avhopp från högerextremistiska miljöer. Det finns emellertid ett behov av avhop-

⁴⁰ "Mothers Schools", <http://www.women-without-borders.org/projects/underway/42/>. Mothers schools-konceptet ingår i den kvinnliga plattformen *Sisters Against Violent Extremism (SAVE)* som arbetar för att motverka våldsbejakande extremism.

Tidigare bedömningar av säkerhetsläget beträffande våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige har gjort gällande att det finns en säkerhetspolitisk åtskillnad mellan kvinnor och män.

parverksamhet inriktad särskilt på islamistisk extremism. En sådan verksamhet skulle kunna inriktas mot både män och kvinnor, beaktandes att målgruppernas erfarenheter skiljer sig åt. Förståelsen och kunskapen om kvinnors öden skulle kunna öka genom etablering av en avhoppverksamhet som även tillgodoser kvinnors upplevelser från islamistisk extremism.

6. *Skapa förutsättningar för särskilda program inom befintliga samarbeten.* Sverige är med i ett antal avradikaliseringsprojekt på internationell, europeisk och nordisk nivå, som Radicalisation Awareness Network (RAN) på europeisk nivå. Sverige bör sträva efter att skapa förutsättningar för en likartad lägesbild över kvinnlig extremism där underrättelseverksamhet mer effektivt systematiseras över nationsgränserna, och förebyggande och motverkande åtgärder speciellt anpassade till den kvinnliga rekryteringen till Islamiska staten kan utvecklas.

Avslutning

Trenden med västerländska kvinnor som väljer att migrera till Islamiska staten kan tyckas förbryllande. Det är på grund av ett fokus på kvinnornas centrala roll i samhällsbygget som den islamistiska extremiströrelsen Islamiska staten har lyckats locka ett hittills oöverträffat antal kvinnor till dess territorier. Genom sin anslutning till terrornätverket väljer kvinnorna frivilligt en starkt kontrollerad vardag bestående av traditionella hushållsbestyr men där även fysisk, psykisk och virtuell krigföring ingår. På så sätt visar kvinnorna ett aktivt stöd för den

politiska och religiösa terrorism som bedrivs, och accepterar den världsbild som förespråkas av IS.

Att negligera den kvinnliga extremismen inom Islamiska staten resulterar i en felaktig bild av den ideologiska utgångspunkten inom rörelsen, och i en oförståelse för de mekanismer som leder till att unga män och kvinnor dras till extremistiska verksamheter. Säkerhetstjänster måste, på samma sätt som med de manliga rekryterna, anta att kvinnor som befinner sig inom IS territorier och som verkar som stöd för rörelsen i hemlandet har en förhöjd benägenhet för våld och utövande av extremism.

Sverige kan inte blunda för att Islamiska staten har en stor attraktionskraft, även hos unga kvinnor. Det svenska arbetet mot våldsbejakande extremism bör i större utsträckning ta i beaktande att kvinnor som verkar inom Islamiska staten får en alltmer central roll i den nya statsbildningen, och att de därmed kan tänkas ha en ökad intention och förmåga att utgöra ett terrorhot utomlands och i Sverige. En åsidosättande inställning gentemot kvinnlig rekrytering är att ignorera ett potentiellt allvarligt säkerhetshot.

FÖRFATTAREN:

Jessica Katz har en magisterexamen i statsvetenskap från Försvarshögskolan med inriktning krishantering och internationell samverkan. Under våren 2015 skrev hon sin [magisteruppsats](#) om västerländska kvinnors deltagande och roll i Islamiska staten. Jessica har tidigare arbetat på Justitiedepartementet med frågor rörande våldsbejakande extremism i Sverige.

KÄLLFÖRTECKNING

- Agenda* med Mona Sahlin, 24 maj 2015.
- Amanda Taub, "No, CNN, women are not joining ISIS because of kittens and Nutella", *Vox World*, 18 februari, 2015.
- Anders Örwall Lovén, "Unga svenskor ansluter sig till IS", *Svenska Dagbladet*, 28 september, 2014.
- Anne Aly, "Jihadi brides' aren't oppressed. They join Isis for the same reasons men do", *The Guardian*, 3 mars, 2015.
- Benedetta Argentieri, "From brides to battlefield, women taking up new roles with Islamic State", *Reuters*, 1 april, 2015.
- Caron Gentry och Laura Sjöberg, "Extremism and political violence" i Laura J. Shephard, *Gender Matters in Global Politics – A Feminist Introduction to International Relations 2nd edition*, New York: Routledge, 2015.
- Carolyn Hoyle, Alexandra Bradford och Ross Frenett, "Becoming Mulan? Female Migrants to ISIS", *Institute for Strategic Dialogue*, 2015.
- Edwin Bakker och Seran de Leede, "European Female Jihadists in Syria: Exploring an Under-Researched Topic", *International Centre for Counter-Terrorism (ICCT) Background Note*, april 2015.
- Erik Ohlsson, "Fokus: Islamiska statens terrorvælde har blivit globalt", *Dagens Nyheter*, 13 juni, 2015.
- Erin Marie Saltman, "What next for the missing Bethnal Green girls in Syria?", *The Telegraph*, 3 juli, 2015.
- Erin Marie Saltman och Melanie Saltman, "Till Martyrdom Do Us Part' Gender and the ISIS Phenomenon", *Institute for Strategic Dialogue*, 2015.
- Europahuset, "Åker unga till krig i brist på en bättre framtid?", webbsändning från Almedalen med Anders Ygeman m.fl., 1 juli, 2015.
- Graeme Wood, "What ISIS Really Wants", *The Atlantic*, mars 2015.
- Hannes Dellling, "Kritik mot Stockholms satsning mot extremister", *Svenska Dagbladet*, 18 maj, 2015.
- Intervju med Ola Saleh, projektledare för Sy.realize och rådgivare i frågor om våldsbejakande extremism, 2015-07-15.
- Karin Wettre, "Svenska kvinnor reser till krigets Syrien", *Sveriges Radio*, 12 juni, 2014.
- Magnus Ranstorp, Linus Gustafsson och Peder Hyllengren, "Förebyggande av våldsbejakande extremism på lokal nivå: Exempel och lärdomar från Sverige och Europa", *Försvarshögskolan*, 2015.
- Maria Trägårdh, Ehsan Fadakar, Erik Wiman, Kristina Edblom och Kenan Habul, "Här värvas vi till IS", *Aftonbladet*, 27 juni, 2015.
- Nancy A. Youssef och Shane Harris, "The Women Who Secretly Keep ISIS Running", *The Daily Beast*, 7 maj, 2015.
- Naureen Chowdhury Fink, Rafia Barakat och Liat Shetret, "The Roles of Women in Terrorism, Conflict and Violent Extremism: Lessons for the United Nations and International Actors", *Center on Global Counterterrorism Cooperation (CGCC)*, 2013.
- Nimmi Gowrinathan, "The Women of ISIS: Understanding and Combating Female Extremism", *Foreign Affairs*, 21 augusti, 2014.
- Peter Neumann, "Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20,000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s", *International Centre for the Study of Radicalisation and Political Violence (ICSR)*, 26 januari, 2015.
- Rafia Zakaria, "Women and Islamic Militancy", *Dissent*, vinter 2015.
- Regeringens skrivelse 2011/12:44, "Handlingsplan för att värna demokratin mot våldsbejakande extremism".
- Regeringsbeslut Ku2015/01868/D, Uppdrag till Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällesfrågor att utveckla ett genusperspektiv i arbetet med att värna demokratin mot våldsbejakande extremism.
- The Economist*, "Caliphate calling: How Islamic State appeals to women", 28 februari, 2015.
- Sara Mahmood, "Female Fighters Of Islamic State: Why More From The West – Analysis", *Eurasia Review*, 18 maj, 2015.
- Shiraz Maher, "The roots of radicalisation? It's identity, stupid", *The Guardian*, 17 juni, 2015.
- SOU 2015:63, "Straffrättsliga åtgärder mot terrorismresor", Delbetänkande av Utredningen om genomförande av vissa straffrättsliga åtaganden för att förhindra och bekämpa terrorism.
- Sveriges Radio*, "Unga kvinnor ansluter sig till IS – varför?", *Studio Ett*, 23 februari, 2015.
- Stockholms stad*, "Stockholms stads strategi mot våldsbejakande extremism", 2015.
- Säkerhetspolisen*, "Våldsbejakande islamistisk extremism i Sverige, 2010.
- Vocativ*, "ISIS Opens A Jihadi Finishing School For Women", 17 oktober, 2014.
- Women without borders, "Mothers Schools", <http://www.women-without-borders.org/projects/underway/42/>.